

ग्रामविकास विभागाअंतर्गत जिल्हा परिषद
व महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था यांचे
अखत्यारितील पुलांच्या व मो-यांच्या
नियतकालिक तपासणी संदर्भात
करावयाच्या कार्यवाहीबाबत मार्गदर्शक
सूचना.

**महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास विभाग**

शासन परिपत्रक क्रमांक: जिपर-२०२२/प्र.क्र.१९८/बांध-३
बांधकाम भवन, २५ मझबान पथ, फोर्ट, मुंबई - ४००००१
दिनांक: १९ ऑक्टोबर, २०२२

वाचा :-

- १) सार्वजनिक बांधकाम विभाग, शासन परिपत्रक क्रमांक: एमआयएम-३३६६/रा.म.-२,
दि.२१.०३.१९८८
- २) ग्राम विकास विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: जिपर-२०१२/प्र.क्र.११८/पंरा-८,
दि.१०.०९.२०१२
- ३) ग्राम विकास विभाग, शासन परिपत्रक क्रमांक: जिपर-२०१६/प्र.क्र.४९३/पंरा-८,
दि.०८.०८.२०१६
- ४) सार्वजनिक बांधकाम विभाग, शासन परिपत्रक क्रमांक: संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.३८९/
रस्ते-१, दि.१९.०८.२०१६
- ५) सार्वजनिक बांधकाम विभाग, शासन परिपत्रक क्रमांक: संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.३८९/
रस्ते-१, दि.१०.०१.२०१८

प्रस्तावना:-

राज्यातील जिल्हा परिषदांच्या अखत्यारितील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग या रस्त्यांची
व त्यावरील पुलांची दुरुस्ती व परिरक्षण (लेखाशिर्ष क्र.३०५४-२४१९) हा विषय सन २०१२-१३
आर्थिक वर्षापासून ग्रामविकास विभागाकडे हस्तांतरित करण्यात आला आहे. त्यानुषंगाने
ग्रामविकास विभागाच्या संदर्भाधीन दि.१०.०९.२०१२ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सदर योजनेच्या
अंमलबजावणीबाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या संदर्भाधीन दिनांक २१ मार्च, १९८८ रोजीच्या शासन
परिपत्रकान्वये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार जिल्हा परिषदेच्या व महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते

विकास संस्थेच्या अखत्यारितील पुलांची व मो-यांची पावसाळ्यापुर्वी व पावसाळ्यानंतर नियमितपणे तपासणी करणेबाबत वेळोवेळी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. तथापि जिल्हा परिषदांकडून व महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेकडून पूल/मो-यांच्या तपासणीसंदर्भात गांभिर्याने कार्यवाही केली जात नसल्याची बाब निदर्शनास आली आहे. त्यामुळे सर्व जिल्हा परिषदांना व महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेला पूल/मो-यांच्या तपासणीसंदर्भात गांभिर्याने कार्यवाही करण्याबाबत पुन्हा सूचना देण्याची व काही सुधारित सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक:-

अलिकडच्या काळात प्रतिकूल पर्यावरण, वाढलेली वाहतूक व इतर नैसर्गिक घटक यामुळे मोऱ्या व पुलाच्या बांधकामाचे निरीक्षण यासंदर्भात तांत्रिक स्तरावर विशेष लक्ष केंद्रित करण्याची गरज आहे. बांधकाम करतांना केलेल्या संकल्पनानुसार मोऱ्या, पुल कार्यरत असल्याची दरवर्षी खात्री करणे आवश्यक आहे. अनपेक्षित घटकामुळे काही बांधकामांना क्षती पोहचण्याची शक्यता असते. यास्तव नित्यनियमाने मोऱ्या व पुलांचे निरीक्षण, देखभाल व दुरुस्ती करणे आवश्यक आहे.

२. पावसाळ्यापुर्वी व पावसाळ्यानंतर करावयाच्या निरीक्षणाची वारंवारता/नोंदवह्या ठेवणे याबाबतचा तपशील सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या संदर्भाधीन शासन परिपत्रकात नमूद केलेल्या आवश्यक त्या तपासणीसूची व निरीक्षण प्रपत्रे लक्षात घेऊन त्याप्रमाणे आपापल्या जिल्ह्यातील पुलांचे निरीक्षण/तपासणी संबंधित कनिष्ठ अभियंता/शाखा अभियंता/उप अभियंता/कार्यकारी अभियंता यांनी करावी व निरीक्षण नोंदवहीत या सर्व बाबी व्यवस्थित नोंदवून ठेवाव्यात. सदर निरीक्षण नोंदवही त्या-त्या स्तरावर ठेवाव्यात. आवश्यक तेथे छायाचित्रांसह तपशील ठेवावा.

३. जिल्हा परिषदेतर्गत कार्यरत विविध दर्जाच्या तांत्रिक अधिका-यांवर पूल/मो-यांची सखोल तपासणी करण्याबाबत खालीलप्रमाणे जबाबदारी सोपविण्यात येत आहे.

अ.क्र.	पद	तपासणी करण्यासंदर्भात जबाबदारी
१	कार्यकारी अभियंता (बांधकाम)	३० मीटर पेक्षा जास्त लांबीचे सर्व पूल
२	उप अभियंता	३० मीटर लांबी पर्यंतचे सर्व पूल
३	शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता	सर्व मो-या

३.१. जेथे अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता स्तरावर निरीक्षण करणे, निरीक्षण नोंदवहीची तपासणी करणे आवश्यक आहे, तेथे सदर तपासणी/निरीक्षण अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता (प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना) यांनी करावी. कार्यकारी अभियंता (बांधकाम), जिल्हा परिषद यांनी त्यांचा निरीक्षण अहवाल तपासणीसाठी अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना यांना सादर करावा. उप अभियंता/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता यांनी त्यांचा निरीक्षण अहवाल तपासणीसाठी कार्यकारी अभियंता (बांधकाम), जिल्हा परिषद यांना सादर करावा.

३.२. जिल्हा परिषदेच्या अखत्यारीतील पुल/मो-यांच्या कामामध्ये आढळून आलेले दोष दुरुस्त करण्यासाठी आवश्यकतेनुसार अधीक्षक अभियंता, संकल्प चित्र मंडळ (पुल), सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांची मदत घेता येईल. पुलांची पाहणी व आवश्यक त्या दुरुस्त्या वेळेत व्हाव्यात यादृष्टीने अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता (प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना) यांनी कार्यकारी अभियंता यांनी नमूद केलेल्या पुलांच्या संदर्भात जिल्हा पाहणीच्या वेळी तपासणी नोंदवह्या आवर्जून पहाव्यात. पुलाची पाहणी तसेच दुरुस्त्या या योग्यप्रकारे योग्यवेळी झालेल्या आहेत/होत आहेत याबाबत खात्री करावी.

३.३. तपासणीदरम्यान पुल व मो-या क्षतीग्रस्त, वाहतुकीस धोकादायक झाल्याचे आढळल्यास अपघात होणार नाहीत यासाठी आवश्यक ती खबरदारी (उदा-सूचना फलक, वाहतूक नियंत्रण इ.) घेण्यात यावी. कमकुवत व अरुंद पुलावर वाहतूक वेग व वाहनभार मर्यादेबाबत आवश्यक सूचनाफलक तातडीने लावण्यात यावेत.

३.४. प्रत्येक पुलाची/मो-याची तपासणी पावसाळ्यापूर्वी व पावसाळ्यानंतर करण्यात यावी. यासाठी सर्व नियंत्रण करण्याची जबाबदारी कार्यकारी अभियंता (बांधकाम), जिल्हा परिषद

यांच्यावर राहिल. आपल्या कार्यक्षेत्रातील सर्व पुल, मो-या, फरशी पुल यांचे सुक्ष्म निरीक्षण करून सदर बांधकामे सुस्थितीत व संरचनात्मकदृष्ट्या सुरक्षित (Structurally Safe) असल्याबाबतची खात्री करावी.

३.५. तसेच तपासणीमध्ये प्राप्त होणा-या निष्कर्षप्रमाणे करावयाच्या पुलांच्या दुरुस्तीच्या कामांचा प्राधान्याने दरवर्षी घेण्यात येणा-या देखभाल दुरुस्ती कार्यक्रमात समावेश करण्याची दक्षता घ्यावी.

३.६. ज्या पुलांचे संकल्पनानुसार आयुर्मान समाप्त झाले आहे किंवा येत्या ५ वर्षात समाप्त होणार आहे, अशा पुलांचे संरचनात्मक परिक्षण (Structural Audit) त्वरित सुरु करण्यात यावे. तसेच ज्या पुलांच्या नियतकालिक तपासणीत काही गंभीर संरचनात्मक दोष (Distress, Settlement of Foundations etc.) दिसून आले असतील अशा पुलांचे संरचनात्मक परिक्षण (Structural Audit) त्वरित करून घेण्यात यावे.

३.७. सदरचे संरचनात्मक परिक्षण (Structural Audit) हे तज्ञ संस्था जसे आय.आय.टी./ एन.आय.टी./अभियांत्रिकी महाविद्यालय/तांत्रिक शासकीय, निमशासकीय संस्था अथवा तज्ञ अभियंते यांचेकडून करून घेण्यात यावे.

३.८. उपरोक्त सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्ह्याचे कार्यकारी अभियंता (बांधकाम)/उप अभियंता/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता, जिल्हा परिषद यांची राहिल. यामध्ये हलगर्जीपणा/कुचराई करणा-या अधिका-याविरुद्ध योग्य ती प्रशासकीय कारवाई करण्यात येईल, याची नोंद घेण्यात यावी.

४.०. महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेच्या अखत्यारितील इजिमा व ग्रामा रस्त्यांवरील पुलांची पावसाळ्यानंतरची तपासणी संदर्भीय मानकांनुसार उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता व अधीक्षक अभियंता, महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था यांनी पूर्ण करावी व विहित प्रपत्रामध्ये अहवाल मुख्य अभियंत्यामार्फत शासनास सादर करावा.

४.१. महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेच्या अखत्यारितील रस्त्यांवरील पुल व मो-या तपासणीअंती क्षतिग्रस्त आढळल्यास व काम दोष दायित्व कालावधीतील असल्यास संबंधित कंत्राटदाराकडून निविदा अटी व शर्तीनुसार निविदेत नमूद कालावधीत दुरुस्ती पूर्ण करून घेण्यात यावी. तसा अहवाल कार्यकारी अभियंता यांनी अधीक्षक अभियंता, महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था यांना सादर करावा.

४.२. उपरोक्त तपासणी व दुरुस्तीबाबतचा एकत्रित वार्षिक अहवाल अधीक्षक अभियंता, महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था यांनी मुख्य अभियंता (प्र.गा.स.यो.) यांचेमार्फत शासनास सादर करावा.

५.०. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२२१०१९१४५३५२८१२० असा आहे. हे शासन परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(का. गो. वळवी)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) महालेखापाल, (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर
- २) विभागीय आयुक्त, महसूल विभाग (सर्व)
- ३) मुख्य अभियंता (प्र.गा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, पुणे
- ४) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- ५) अधीक्षक अभियंता, महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था (सर्व)
- ६) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ७) मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ८) अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ९) कार्यकारी अभियंता, बांधकाम विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १०) कार्यकारी अभियंता (प्र.गा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था (सर्व)
- ११) निवडनस्ती (बांध-०३)